

HELÂL GIDA OLGUSU VE UYGULAMASINA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM: MALEZYA ÖRNEĞİ

Adem EFE*
Mehmet ÖZAY**

Özet

Modern dönemde, değişen toplumsal koşullara bağlı olarak Malay Müslümanların, Müslüman olmayan çevrelerle kamusal alanlardaki sosyal etkileşimleri çeşitli incelemeler konu olmuştur. Çeşitli dini bürokratik kurumların uygulamaya geçirilmesiyle gündeme gelen Helâl Gıda Olgusu, Malezya'daki etnik grupların gıda tüketimi olgusu etrafında etkileşimlerinde ayrıcalıklı bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda “etnik, sosyal ve dini grupların” gıda olgusu etrafında yapılaşan ilişkileri din sosyolojisi bağlamında araştırılmayı hak etmektedir.

Bu çalışma, Malezya sosyo-siyasi değişim süreçlerinin önemli aşamalarından biri olarak dikkat çeken Helâl Gıda olgusunu toplumsal ilişkiler bağlamında kısaca ele almaktadır. Bu süreç, Malay siyasi elitinin bilinçli bir tercihi olarak, ülkenin çoğulcu etnik yapısı içerisinde eğitim ve sosyo-ekonomik geri kalmışlığı ile dikkat çeken Malay Müslümanların toplumsal varlığını garanti altına alacak bir yapılaşmaya konu oldu. Malezya devletinin çeşitli kurumları vasıtasıyla uygulamaya koyduğu Helâl Gıda olgusu Malay Müslüman bireylerin inisiyatifinden çıkmış ve yasaların yaptırımcı gücü ile birlikte kamusal alana taşınmıştır. Helâl Gıda olgusunun gündelik yaşamda teknik anlamda kullanılmaya başlanması, ülkede yaşanan kurumsallaşan İslâm'ın en önemli göstergelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu süreç, iki yönlü olarak işlemektedir.

İlki 1970'ler ve özellikle de 1980'lerden itibaren yüksek öğrenimin yaygınlaşması ve şehirleşme süreçlerine konu olan Malay Müslümanların bir anlamda 'içten' geldiği varsayılabilir taleplerine cevap niteliği taşıırken, Müslüman olmayan azınlıklar nezdinde de İslâmiyet'in ülkenin başat dini/kültürel vechesi olduğunu fark etme veya ettirmenin adıdır aynı zamanda. Kimi araştırmacıların ortaya koyduğu üzere bu dönemdeki icraatlar, kuşkusuz ki bir

* Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi., eposta: ademefe@sdu.edu.tr

** Dr., Araştırmacı, Kuala Lumpur-Malezya; eposta: mehmedozay@gmail.com

Not: Bu makale, Yüksek Öğretim Kurumu'nun desteğiyle hazırlanmıştır.

yanıyla toplumsal bir talebe tekabül ettiği gibi, dönemin iç ve dış faktörlerinin yol açtığı genel İslâmlaştırma sürecinin politikadaki yansıması olarak da dikkat çeker.

Anahtar kelimeler: Helâl Gıda, Malay Müslümanlar, küreselleşme, toplumsal değişim.

A Sociological Approach to the Phenomenon of Halal Food: A Case of Malaysia

Abstract

The social interactions of Malay Muslims with non-Muslim Malaysians emerged depending on the circumstances have become the subject of various researchers in the modern era. The concept of Halal Food, which has been popularized through the establishment of various religio-bureaucratic institutions, can be considered as a unique area for the ethno-relations around the food consumption in Malaysia. In this sense, the relationship of ethno-social and religious segments structured around the phenomenon of Halal Food conditioned around deserves to be considered as a research field of Sociology of Religion.

This treaty deals with concisely the phenomenon of Halal Food which draws attention as one of the salient stages of the socio-political changing process in the country. This process, as a conscious preference of Malay political elites, has been the subject of construction which was supposed to guarantee social existence of Malay Muslims who had been recognized socio-economically as the underprivileged segment. The phenomenon of Halal Food, brought up through the various institutions in Malaysia, has not been in the personal initiative of the Malay Muslims, instead it has already been moved to public arena by the force of implementation of law. The usage of this phenomenon in technical sense attracts attention as one of the strong symbolic expressions of institutionalized Islam.

This process work as two dimensions. The first one is related to demands of Malay Muslims who became the subject of expansion of higher education and urbanization especially since the late of 1970s and specially 1980s. On the other hand, it has also functioned as a vehicle to make the non-Muslim minorities to recognize that Islam is the dominant religio-cultural aspect of the Malaysian society. As revealed by some researchers, there is no doubt that the practices during this era not only correspond to social demands in one side, but also are considered as reflections of Islamization in political field owing to the internal and external factors.

Key words: Halal Food, Malay Muslims, globalization, social change.

Giriş

‘Helâl Gıda’ olgusu post-modern çoğulcu toplumlarda yaşayan Müslüman kitleleri yakından ilgilendiren önemli bir kavramdır ve bu anlamıyla günümüz din

sosyolojisinin konusu olmaktadır. Geleneksel anlamda gıda tüketimi bağlamında ‘Helâl’ olgusu ebeveynlerin ‘Helâl’ yollardan nafaka teminine referans yapmaktadır. Oysa bugün Helâl Gıda denildiğinde ebeveynin nafaka temininden ziyade, gıda ürünlerinin içeriği, hazırlanma yöntemleri, depolanması, dağıtımı, sunumu vb. gibi çok çeşitli süreçleri içine alan bir kavram gelmektedir.

Dünün geleneksel Müslüman toplumlarının görece kapalı toplum özelliği göstermesinden ve yerleşik değerlerden ötürü Helâl Gıda kavramının bireylerin gündelik yaşamlarında bir sorun telâkki etmediği düşünülebilir. Bunun nedenleri arasında söz konusu toplumlarda çoğunluğun aynı dine mensubiyeti, tüketim ürünlerinin arz ve talebinin grup içi ‘standartlarla’ belirlenmiş olması, gıda üretim süreçlerinde birinci elden müdahalenin varlığı gibi sebepleri saymak mümkün. Böyle bir toplumsal ortamda, Müslüman bireyler, gıda üretim ve tüketimi noktasında, Al-Shatibi’den alıntı yaparak¹ ifade etmek gerekirse İslam Hukuku’nda tek tek bireylere düşen vazifelerini yerine getiriyorlardı.

Ancak modernleşme süreçleri ile birlikte dar, kapalı yani yüz yüze, birincil ilişkilerden değişen toplumsal koşullarına bağlı olarak geniş ve dolaylı türde gerçekleşen sosyal etkileşimler Müslüman bireylerin Müslüman olmayan çevrelerle kamusal alanlarda yüzleşmelerine neden olmaktadır. Bu anlamda, “etnik, sosyal ve dini grupların” gıda olgusu etrafında gelişen çok çeşitli ilişkileri Din Sosyoloji tarafından ilgilenilmeyi hak etmektedir.² Bu geç dönem karşılaşmalar da bile Helâl Gıda olgusu, örneğin Avrupa’da yaşayan Müslüman toplulukların gıda tüketim süreçlerinde piyasa aktörlerini Müslümanların oluşturduğu ve bir tür ‘kapalı toplum’ özelliklerine göre gerçekleştirdikleri dikkat çeker. Helâl Gıda uygulamasının kurumsallaşması ise yukarıda zikredilen karşılaşmaların boyutlarındaki genişlemeye paralel olarak daha geç bir döneme tekabül eder.

Bu sürecin önemli unsurlarından biri gıda üretimi ve tüketimi süreçlerinin komplike bir hâl almasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu süreç, günümüzde ‘Helâl Gıda Sertifikalandırılması’ bağlamında karşılığını bulmaktadır. Bu bağlamda, dünyanın geleneksel toplumlarında rastlanmayan bir tüketici davranış modunun modern toplum yapısı içerisinde gündeme geldiğine tanık olunmaktadır. Bu süreç, Müslüman bireylerin dini duyarlılıklarının bir eseri olabildiği gibi, geniş Müslüman toplum adına hareket eden yasa ve düzenlemeler yapma makamındaki siyasi otoritenin düzenlemeleri şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda, Malezya toplum yapısında güncelliğini sürekli koruyan bir konu olan Helâl Gıda olgusu üzerinde durulmayı hak etmektedir.

¹ Nik Mustapha Nik Hassan. “The Concept of Food Security in Islam”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), s. 5.

² Mian N. Riaz&Muhammad M. Chaudry. (2004). *Halal Food Production*, Boca Raton: CRC Press, s. 5.

Helâl Gıda olgusu, genelde fikhın inceleme sahasına girmekle birlikte, yaşadığımız dönemin üretim süreçlerinde biyo-teklonoji gibi araçların devreye girmesiyle araştırma alanında genişlemeler söz konusudur. Bununla birlikte, Helâl Gıda olgusunun ortaya çıktığı toplumsal koşullar da incelenmesi gereken konular arasında yer aldığına kuşku yoktur. Özellikle çoğulcu dini yapılar, azınlık/çoğunluk ikilemleri gibi Müslüman/Müslüman olmayan ayrımının görüldüğü geniş toplumların yapılaşması kadar, adına Müslüman denilen toplumları giderek artan bir şekilde saran ‘sekülerleşme’den ötürü aynı toplum içerisinde gerek bireysel dini hassasiyetleri tatmin etmek kadar, Malezya örneğinde görüldüğü üzere, geniş Müslüman toplum adına sorumluluğu üstlendiğini izhar eden ‘idari’ ve ‘yasal’ mekanizmaların yaptırımları şeklinde de ortaya çıkmaktadır.

I. Malezya Toplum Gerçekliğinde Helâl Gıda Olgusu ve Tarihsel Arka Plânı

Bilimsel bir kavram olarak Helâl Gıda, Malezya çoğulcu toplum yapısının bir gereği ve uzantısı olarak gündeme gelmiştir. 1957 yılında bağımsızlığını kazanan Malezya sömürge döneminin erken yıllarından itibaren başta Çinli, Hintli, olmak üzere Müslüman olmayan göçmen kitlelerine ev sahipliği yapmıştır. Bu süreçte, sömürgeciliğin erken dönemlerinden başlayarak ‘misafir işçi’ statüsünde kabul edilen bu kitlelerin ekonomik kazanımlarını gerçekleştirmeleri sonunda ülkelerine yani, Çin ve Hindistan’a gidecekleri beklentisi gerçekleşmemiştir. Bunda sömürge yönetiminin kararlarının yanı sıra, Malezya topraklarının asli sahibi kabul edilen Müslüman Malayların 20. yüzyıl ilk yarısında sergiledikleri siyasi mücadele algı boyutlarının da etkisi göz ardı edilemez.

Malay Müslümanlar, 20. yüzyıl ortalarına kadar ağırlıklı olarak kır yerleşimlerinde kapalı ve tamamına yakını Müslüman olan bir sosyal çevrede yaşam sürüyorlardı.³ Bağımsızlık öncesinde ülkenin üç önemli etnik yapısı olan Malaylar- Çinliler-Hintli siyasi elit arasında yapılan ‘sosyal sözleşme’de Malay Müslümanların ülke siyasi hâkimiyeti ‘tekel boyutunda’ ellerinde tutacakları konusunda bir anlaşmaya varılmıştır. Bağımsızlığın ardından 1960’lı yıllar siyasi ve toplumsal birliği tesis konusunda önemli tecrübelerle konu oldu. Bu süreç, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmış Çinlilerin kasaba ve şehir yerleşimlerindeki konumlarına karşılık Malay Müslümanların kır merkezli sosyal düzenlerinde kapsamlı bir değişimden bahsetmek mümkün değildir. Bu durum, Malayların, özellikle eğitim ve ekonomi sistemi içerisinde yeterince rol almalarını sağlayacak gelişmelere neden olmaması, 13 Mayıs 1969 tarihinde başlayan ve birkaç ay devam eden anarşi olaylar olarak adlandırılabilir sosyal çatışmaların en önemli nedenlerinden birini oluşturur. Bu sürecin akabinde yaklaşık iki yıl boyunca Olağanüstü Hâl ile yönetilen ülkede, özellikle eğitim ve ekonomi sektörlerinde daha

³ J. M. Gullick, *Malay Society in the Late Nineteenth Century: The Beginnings of Change*, Oxford University Press, Second Impression, Singapore, 1991, s. 269

çok sayıda Malayın yararlanmasına matuf şekilde yasal düzenlemelere gidildi. Aynı dönemde, uzun yıllar ülkenin sıkıyönetimle (Emergency) yönetilmesine neden olan Malaya Komünist Partisi'nce gerçekleştirilen gerilla hareketinin de yansımaları olduğu dikkate alınmalıdır. Ülkede sosyal ve siyasal istikrarı sarsan bu gelişmelerin ardından 1970 yılından itibaren Yeni Ekonomi Politikaları adıyla başlatılan ve reform niteliğindeki yasalar Malay siyasi elitinin talepleri doğrultusunda ve Malay çıkarlarını öne alacak şekilde öncellendiği görülür.⁴

Bu siyasi ve sosyal çalkantılar, Malay Müslümanlar Birleşik Malay Ulusal Organizasyonu (UMNO) siyasi 'ağırlığında' kurulan Ulusal Cephe (Barisan Nasional) hükümetlerinin geliştirdiği ve yukarıda zikredildiği üzere kır temelli bir sosyal yaşam süren Malay Müslüman kitleyi öncelleyen yasal uygulamalar zamanla eğitim ve şehirleşme ile birlikte modernleşme süreçlerinin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu süreç, kurucu Malay siyasi elitinin bilinçli bir tercihi olarak, ülkenin çoğulcu etnik yapısı içerisinde eğitim ve sosyo-ekonomik geri kalmışlığı ile dikkat çeken Malay Müslümanların diğer etnik unsurlarla,⁵ özellikle de Çin etnisitesi karşısında toplumsal varlığını garanti altına alacak bir yapılaşmayı öngörüyordu.

Eğitim kurumlarından istifade etmelerinin önü açılan ve imâlat sanayiinin gelişmesiyle ulus aşırı şirketlerin yatırımları şeklinde ortaya çıkan fabrikalarda işçi olarak çalışmak amacıyla kasaba ve şehirlere göç eden Malaylar, daha önce tecrübe etmedikleri boyutlarda ülkenin Müslüman olmayan azınlık grupları Çinli ve Hintli sosyal kesimlerle aynı mekânları paylaşmaya başladılar. Söz konusu bu iki sosyal grup, ülke genelinde azınlık statüsünde olmakla birlikte, tarihsel olarak ülkenin batı ve güney bölgelerindeki, bir başka deyişle Malaka Boğazı sahil şeridine paralel uzanan kasaba ve şehirlerde çoğunluğu teşkil etmeleri, iç göçle bu bölgelere yerleşen Malayları memleketlerindeki toplumsal dokudan çok farklı bir sürece girmelerine neden oldu.

Siyasi yönetim mekanizmasında başat bir güç olarak beliren Malayların, siyasi ve toplumsal yaşamı çevreleyecek düzenlemelere gitmeleri, aynı zamanda ülkede gıda sektöründe de yansımaları buldu. Bu bağlamda, Helâl Gıda olgusu ve uygulamaları, Malay Müslümanların bu modernleşme süreçlerine eklemlenen bir alan olarak kamusal alanın ilgili sektörlerini düzenleyen kurumsal yapılardan biri olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Malay Müslümanların kitleler halinde kırsaldan kentlere göçüne sahne olmaya başladığı 1970'li yıllar, aynı zamanda

---

⁴ Maila Stevens, (2006). Family Values and Islamic Revival: Gender, Rights and State Moral Projects in Malaysia, In *Women's Studies International Forum*, Vol. 29, Issue 4, July-August, s. 357.

⁵ Foong Ling Choy. (1968). Suggested Criteria as Framework for the Selection of Guiding Educational Factors Toward National Integration and Development in the Newly Emerging Countries With Special Application to Malaysia, PhD Dissertation, The University of Iowa, s. 77.

dönemin küresel gıda üreticileri ve lokanta zincirinin Malezya'ya ulaştığı yıllar olarak da dikkat çeker. Bu çerçevede 'Helâl' kavramı ilk olarak 1975 yılında Ticaret Yasası'nda karşılığını buldu. Bu bağlamda, 'Helal' kelimesi ticari tanımlarda uygulamada karşılığını bulurken,⁶ aynı zamanda bu yasanın uygulamadaki karşılığı olarak uluslararası kimi kuruluşların daha Helal Logo uygulamasının başlamadığı yıllarda 'helâl' üretime geçtikleri görülmektedir.⁷

Bu süreç metnin ilgili bölümünde dile getirdiğimiz üzere Dr. Mahathir'in Başbakanlığı'nın ilk yıllarında (1982) döneminde kurumsallaşarak Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Müdürlüğü'nde kurulan bir komite gıdaların 'Helâllığı' konusunda çalışmalara başladı. Bu müdürlük, Helâl gıda uygulamasının yaygınlaştığının da bir göstergesi olarak daha sonra Başbakanlık'tan ayrılıp, Malezya İslam Kalkınma Ofisi (JAKIM) adıyla ayrı bir birim haline getirildi.⁸

Helâl Gıda olgusunun gündelik yaşamda teknik anlamda kullanılmaya başlanması, ülkede yaşanan dini yapılaşmaların en önemli göstergelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu süreç, iki yönlü olarak işlemektedir. İlki 1970'ler ve özellikler de 1980'lerden itibaren şehirleşme, üniversiteleşme süreçlerine konu olan Malay Müslümanların bir anlamda 'içten' geldiği varsayılabilecek taleplerine cevap niteliği taşıırken, Müslüman olmayan azınlıklar nezdinde de İslamiyet'in ülkenin başat dini/kültürel vechesi olduğunu fark etme veya ettirmenin adıdır aynı zamanda. Geniş perspektiften bakıldığında, Devletin bizzat üstlendiği bu sorumluluğun sadece Malay Müslüman kitlelerin dini hassasiyetlerine değil, zamanla 'Helâl' olgusunun, bir anlamda seküler kabul edilebilecek hijyen, kalite vb. ile birlikte anılmasına yol açmıştır.⁹ Bu konunun dini/seküler ayrımını gündeme getirilmesinde Singapur eski devlet başkanı Lee Kuan Yew'un Müslümanlara yönelik getirdiği eleştiriyi hatırlamakta fayda var. Yew, Singapur'da 'hijyene' aşırı özen gösterilmesine rağmen, Müslümanların 'Helâl'¹⁰ olgusu bağlamından hareketle mevcut duruma eleştiri getirebildiklerini ifade etmektedir.

⁶ Mohamed Sadek, "Marketing Niche For Halal Food Supply: Framework for the Establishment of an International Halal Food Market", In Seminar on Food Security From the Islamic Perspective, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur s. 3.

⁷ Faical Krichane, "Role of the Private Sector in Establishing Food Security in A Muslim Society", In Seminar on Food Security From the Islamic Perspective, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), s. 21.

⁸ Mian N. Riaz&Muhammad M. Chaudry. (2004). *Halal Food Production*, Boca Raton: CRC Press, s. 52.

⁹ *Halal Guide Book-Guide For Food Producers*, Kuala Lumpur: Halal Industry Development Corporation (HDC), 2010, s. 3.

¹⁰ Gaik Cheng Khoo. (2009). "Reading the films of independent filmmaker Yasmin Ahmad: Cosmopolitanism, Sufi Islam and Malay Subjectivity", In *Race and Multiculturalism in Malaysia and Singapore*, (eds.) Danial P.S.Goh, Matilda Gabrielpillai, Philip Holden and Gaik Cheng Khoo, London: Routledge, s. 116-117.

Bu çerçevede, özellikle Dr. Mahathir Muhammed dönemindeki icraatlar, kuşkusuz ki bir yanıyla toplumsal bir talebe tekabül ettiği gibi, dönemin iç ve dış faktörlerinin yol açtığı genel İslamlaştırma sürecinin politikadaki yansıması olarak da dikkat çeker.¹¹ Entellektüel yaklaşımlar olarak da algılanabilecek olan yukarıdaki açılımların ötesinde, İslami moda-müzik gibi popüler alanlara ilâve olarak Helâl Gıda uygulamaları bu alanların kendine özgü imkânlarıyla geniş toplum kesimlerini içine alacak yapılanmalara kapı aralanmıştır.

II. Modern Dönem Malezya Toplum Yapılaşması ve Helâl Gıda Uygulamaları

Malezya devlet sisteminin çeşitli organları vasıtasıyla gündeme getirip uygulamaya koyduğu Helâl Gıda olgusu bir anlayış ve uygulama alanı olarak, Malay Müslümanların geleneksel kır toplumundaki inisiyatifinden çıkmış ve yasaların yaptırımcı gücü ile birlikte kamusal alana taşınmıştır. Devletçi müdahaleye konu olan bu sürecin dini toplumsal yaşamda görünür kıldığı gibi, aynı zamanda sıradan Müslüman bireyler üzerinde bir tür bilinçlendirme, Müslümanca bir davranış biçimi geliştirme gibi çeşitli etkileri olduğu düşünülebilir. Öyle ki, bunun bir göstergesi olarak Malezya’da şehirli Malay Müslümanlar arasında ‘Helâl’ olgusuna riayet konusunda üst düzey bir bilinçten bahsedilebilmektedir.¹²

Bu sürecin nasıl ortaya çıktığına kısaca değinmekte fayda var. Özellikle 1980’li yıllarda İslam coğrafyasında ortaya çıkan ‘İslamlaşma’ süreçlerinin bir benzerinin Malezya’da da gündeme geldiği görülür. Ancak bu noktada, modern Malezya’nın üzerinde yükseldiği toprakların tarihsel bir özelliği olarak çoğulcu etnik yapının İslamlaşma süreçlerini tetikleyici bir yönü olduğunu ileri sürebiliriz. Bu hususa aşağıda değinme fırsatı bulacağız. Malezya’nın toplumsal gerçekliğinin bir ürünü olarak gündeme gelen ‘İslamlaşma sürecinin’ önemli dinamiklerinden birini hiç kuşku yok ki, Helâl Gıda uygulaması teşkil eder.

Ülkede Helâl Gıda uygulamalarının aşamalı olarak geliştiği görülmektedir. Bu bağlamda, devletin bu yöndeki icraatının 1974 yılında başladı; 1982 yılında faaliyetlerine başlayan Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Müdürlüğü komitesinin çalışmalarını, önce 1994 yılında Helâl gıda izin belgeleri verilme süreci ardından da 1998’de özel bir şirket olan ‘Ilham Daya’ tarafından logo kullanımı izledi.

¹¹ Mehmet Özay. “Malezya’da Din-Devlet İlişkisine Kısa Bir Bakış: Dr. Mahathir Mohamad Dönemi İslamlaştırma Politikaları ve Yansımaları”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, No. 1, Mart 2013, Karabük Üniversitesi, s. 115.

¹² Johan Fischer. (2011). *The Halal Frontier: Muslim Consumers in a Globalized Market*, New York: Palgrave Macmillan, s. 11; Mohd. Saifuddeen bin Shaikh Mohd. Salleh. “Aspects of Food Safety: From Perspective of Islam”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur s. 9.

Kurumsallaşmanın tamamlanması ise 2002 yılında, Helal Gıda süreçlerinin tam anlamıyla tek bir kuruma, yani JAKIM'e devriyle sonuçlandı. 2008 yılında bir dönem Helâl Endüstrisi Kalkınma Ajansı'na devri olsa da, bu çok kısa sürmüş ve 2009'da yeniden tüm sorumluluk Malezya İslam Kalkınma Ofisi'ne (JAKIM) verilmiştir.¹³ Ofisin sunduğu hizmet sadece üreticilerle sınırlı kalmamakta, tüketicilerin pazarda karşılaştıkları herhangi zorluğa anında cevap veren ünitesiyle interaktif bir kurum olma özelliği sergilemektedir. Bu anlamda, herhangi bir ürün konusunda şüphesi olan tüketici JAKIM telefon numaralarına gönderdiği ürünün kod numarasının da yazılı olduğu mesajında söz konusu ürün hakkında kesin hükmü alabilmektedir.

Bununla birlikte, JAKIM'in yanı sıra, her eyalette mevcut İslam Konseyleri (Majlis/Jabatan Agama Islam Negeri-Negeri (MAIN/JAIN) de Helâl Gıda çalışmalarında sorumluluk taşımaktadırlar.¹⁴ Bu bağlamda, Malezya hükümeti sadece gıda ürünleri ve üretim ve dağıtım süreçlerini JAKIM ve JAIN vasıtasıyla kontrol altında tutmakla kalmamakta, aynı zamanda Malay Müslümanların bilerek veya bilmeyerek İslamın öngördüğü gıda tüketimi süreçlerine dahil olmasına da mani olmaktadır.¹⁵

JAKIM ve benzeri kurumsallaşmalar özelinde gerçekleştirilen uygulamaların yanı sıra, 1983 yılında kabul edilen Gıda Yasası da İslam Hukuku ilkelerini dikkate almıştır. Bu yasanın dayandığı örneğin domuz eti, alkollü içeceklerin vb. insan sağlığını etkileyecek boyutlarda olmaması konusundaki ilkeler açıkça İslama referans yapmaktadır.¹⁶ Ülkenin çoğul dini ve etnik yapısı dikkate alındığında yasama sürecine konu olan Gıda Yasası'nın sadece Müslümanları değil, diğer din mensuplarının sosyo-dini ihtiyaçlarını da karşılayacak boyutta olması beklenecektir. Oysa, bu yasa özelinde ortaya çıkan husus, açıkçası, Yasa yapıcılarının Malay Müslümanların sosyo-dini karakteristikleri üzerinde durdukları ve diğer toplum kesimlerinin ihtiyaçlarını göz ardı ettikleri gibi bir sonuca ulaşmak mümkün. Örneğin, sosyal medyada zaman zaman ortaya çıkan tartışmalarda veya ifadelerde de görüldüğü üzere, kimi Müslüman olmayan bireylerin 'domuz eti çok lezzetli, niçin yemeyelim ki?' dediklerine rastlanmaktadır. Söz konusu bu ifadenin sıradan bireylerin ifadesi olmanın ötesinde, domuz eti vb. ürünlerin geniş kitlelerce tüketildiği dikkate alındığında Gıda Yasası çerçevesinde toplumsal bir ayrışmaya zemin hazırlayacak bir içeriğe sahip olduğu ileri sürülebilir.

¹³ Mohd Amri bin Abdullah, "Penguatkuasaan Undang-Undang: Pengalaman Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM)", *Seminar Kemelut Pemakanan Halal: Ke Arah Penyelesaian*, IKIM, 24-5 April 2012, Kuala Lumpur, s. 4.

¹⁴ Mohd Amri bin Abdullah, s. 5.

¹⁵ Mohd Amri bin Abdullah, s. 1.

¹⁶ Noriah Ramli, "Legal&Administrative Regulations in Halal Production", In *The Essence of Halal: The Modern Compendium of Halal Volume I*, Petaling Jaya: Halal Industry Development Corporation Publication, 2011.

JAKIM, Hac Kurumu (Tabung Haji) ve benzeri kurumsal yapıların hayata geçirilmesi, sosyo-dini alanın ‘devlet eliyle’ var kılınması olarak algılanabilir. Uygulamalara konu alan süreçlerin tekil, bireysel alanı değil, aksine kamusal alanı kapsamı dolayısıyla hiç kuşku yok ki, ülkede Müslüman olmayan kitleler nezdinde de bir etkisi olacağı vakidir. İlgili kurumlar ‘tekeline’ gerçekleştirilen Helâl Gıda sertifikasyonu, meseleye ‘ekonomik bir değer’ olarak bakan Müslüman olmayan azınlıklara mensup üreticileri ve şirketleri de Müslümanca bakışın gereği olan koşulları dikkate alma ve bir anlamda ‘bilinçlenme’ sürecine tabi olmalarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda gerek Müslüman kitleler arasında gerekse -öncelikle- Müslüman olmayan gıda üreticileri ve hizmet sektöründekilerin tepkileri dikkat çekicidir. Diyanet İşleri Müdürlüğü komitesinde yer alan bir üyenin ifadesiyle Müslüman tüketicilerde zamanla ‘Helâl gıda’ya referans yapan belgelendirmeye önem vermeye başladılar. Aynı süreçte, Müslüman olmayan gıda üreticileri, otel ve lokanta işletmecileri, gıda dağıtımçıları vb. alanlara mensup iş çevrelerinin şüpheleri ortaya çıkmış ve bu konudaki sıkıntılar ilgili Müdürlüğe bağlı “Gıda, İçecek Ürünleri Değerlendirme Komitesi”nce düzenlenen çeşitli çalışmalarla ortadan kaldırılabildiği görülmüştür.¹⁷

Yukarıda değinildiği üzere, Helâl Gıda uygulamasının, ülkedeki Müslüman olmayan unsurları da içine alan süreçlerinin şu veya bu şekilde sadece çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde değil, özellikle Batı ülkelerinde azınlık konumundaki Müslümanların gıda tüketiminde karşılaştıkları zorluklara karşılık gelecek çözüm süreçlerine katkısı olmuştur. Bu hususa metnin ilgili bölümünde değinme fırsatı bulduk.

Helâl Gıda konusu kamuoyunda giderek daha fazla yer aldıkça bu konuda akademik çalışmalar yapan merkezler de birer birer hayata geçirilmektedir. Bunlar arasında Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi Helâl Endüstri Araştırma Merkezi gibi kurumlar bulunmaktadır. Bu merkezler çeşitli işlevleri ile öne çıkmaktadırlar. Bunlar arasında, Helâl gıda ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapmak, Helâl gıda kavramının ve işlevinin anlaşılmasına yönelik olarak ulusal ve uluslararası boyutta seminer, konferans akademik toplantılar tertip etmek, bu sektörde devlet ve özel kesimde insan iş gücü ihtiyacını karşılamak ve üniversite ve araştırma kurumlarıyla gıda endüstrisi arasında işbirliğine katkılarda bulunmaktadır.¹⁸

---

¹⁷ Mohamed Sadek, “Marketing Niche For Halal Food Supply: Framework for the Establishment of an International Halal Food Market”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur s. 4.

¹⁸ *The Essence of Halal: The Modern Compendium of Halal Volume I*, Petaling Jaya: Halal Industry Development Corporation Publication, 2011, s. v.

III. Küreselleşme ve Helâl Gıda Algısı'nda Dönüşüm

Küreselleşme olgusunun genişleme göstermesiyle her türlü meta gibi gıda ürünlerinin de dünya çapında zaman ve mekândaki dolaşımı kayda değer bir şekilde artmakta ve bu durum, Müslüman toplumların modernleşmenin çeşitli boyutlarını farklı boyutlarda tecrübe etmelerine yol açmaktadır. Gerek kendi ana vatanlarında, gerekse Müslüman olmayan toplumlarda azınlık konumunda yaşam süren Müslümanların gıda gibi gündelik yaşamın tam da ortasında bulunan bir konuyla yüzleşmelerini gerektirmektedir. Çoğunluk olarak buldukları toplumda yan yana yaşadıkları Müslüman olmayan azınlık grupları kadar, azınlık konumunda yaşadıkları Müslüman olmayan çoğunluk toplumları içerisindeki yaşamları Müslümanların gündelik gıda tüketimlerinde inançlarının gerektirdiği kural ve düzenlemeleri kurumsal boyutta dikkate almalarını gerektirmektedir. Bu noktada 'ötekini' suçlayıcı bir bağlama eklenmemek gerektiği de vurgulanmalıdır. Yani, Malezya bağlamı sınırları içerisinde kalarak söylemek gerekirse, örneğin İngiltere'de karşılaşıldığı üzere¹⁹ modern yaşamın zorlamaları karşısında Helâl gıda üretiminin çeşitli aşamalarında yer almakla birlikte yükümlülüklerini yerine getir(e)meyen Müslüman bireyleri de yasaların yaptırımlarıyla Helâl Gıda süreçlerine dahil etmek hedeflenmiştir.

Öte yandan, Müslüman toplumların bugün yaklaşık bir buçuk milyarı bulan nüfusu ile Helâl Gıda tüketicisi konumunda bulunması, küresel bir ekonomik olgu haline dönüştürmüştür.²⁰ Müslüman bireyin normal şartlarda herhangi bir ürünü tüketebilmesinin şartları bugünkü üretim koşullarında komplike bir hâl almıştır. Öyle ki, gıda üretimi, firma kimliği ve benzeri hususlar tek başına bireyin karar süreçlerinin dışında kendine özgü bir kurumsal rasyonalite içerisinde işlemektedir. Bu bağlamda, sadece halkın büyük bölümü Müslüman olan ülkeler değil, aynı zamanda Helâl Gıda'yı geliştirmekte olan yeni bir sektör olarak değerlendiren ve küresel bir piyasası olması dolayısıyla yatırımlara öncelik tanıyan Kuzey Amerika, Avrupa, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin de içinde yer aldığı dikkat çeker. Bu küresel piyasada, örneğin 2000'li yılların başlarında rakamlarıyla ifade etmek gerekirse uluslararası Helâl gıda ticaretinin 150 Milyar Doları bulduğu ifade edilmektedir.²¹

¹⁹ Ramon Harvey. (Tarihsiz). *Certification of Halal Meat in the UK*, A Project of the Azhar-Cambridge Programme 2010, s. 6.

²⁰ Johan Fischer. (2011). *The Halal Frontier: Muslim Consumers in a Globalized Market*, New York: Palgrave Macmillan, s. 1.

²¹ Fischer, s. 2; Mian N. Riaz&Muhammad M. Chaudry. (2004). *Halal Food Production*, Boca Raton: CRC Press, s. 31, 51; Ahmad Sarji Abdul Hamid. (2006). "Food Security from the Islamic Perspective", In *Food and Technological Progress: An Islamic Perspective*, (eds.) Shaikh Mohd. Saifuddeen; Shaikh Mohd. Salleh; Azrina Sobian, Selangor: MPH Group Publishing, s. 13.

Bu anlamda Helâl Gıda kavramının küreselleşmeye paralel olarak gelişme gösteren ülkeler ve bölgelerarası gıda ticaretindeki artış ve yaygınlaşma nedeniyle uluslararası arz-talep dengesinin doğurduğu ‘ekonomik değer’ genel anlamıyla ifade etmek gerekirse Müslüman olmayan ülkeler için de bir gerçekliğe oturmaktadır. Konunun bu ekonomik bağlamı, örneğin Malezya gibi, halkının kahir ekseriyeti Müslüman olan ülkelerdeki sosyo-ekonomik gelişmeye paralel olarak ortaya çıkan “alım gücündeki artış”, “orta sınıflaşma eğilimlerinin yükselişi” ve “nüfus artışı” gibi faktörler nedeniyle göz ardı edilemeyecek bir ekonomik kaynak potansiyeli oluşturmaktadır.²² Bu nedendir ki, ulus aşırı gıda şirketleri Müslüman toplumdaki bu ekonomik potansiyeli değerlendirme konusunda herhangi bir tereddüt duymamakta, aksine bu alanı son derece ‘kârlı, yeni bir piyasa’ olarak algılamaktadırlar.²³

Küreselleşmenin karakteristikleri temelinde düşünüldüğünde, Helâl Gıda’nın üretiminden tüketimine değin geçen tüm süreçlerin bir tek ülkenin tekelinde kalmayıp, ürün türlerine bağlı olarak bölgesel ve küresel boyutlara haiz olduğu görülmektedir. Örneğin çeşitli Arap ülkelerinin Kurban ürünleri dahil et ihtiyaçlarını Avustralya, Yeni Zelanda gibi yönetimi ve nüfusunun çoğunluğu itibarıyla İslam’la ilişkili olmayan bir ülkeden temin etmesi veya Çin ve Japonya gibi Budist ağırlıklı bir sosyo-dini yapıya sahip seküler ülkelerde yaşayan azınlık konumundaki Müslümanların Helâl Gıda tüketimlerini karşılamak amacıyla Malezya ve Endonezya’dan ithal etmeleri buna örneklik teşkil etmektedir. Bu anlamıyla tüketim süreçlerinde Helâl Gıda olgusu sıradan bir Müslüman bireyin geliştirdiği bir tüketim davranışı olmanın çok ötesinde sosyal ve ekonomik açımları içinde taşımaktadır.

Küreselleşme süreçlerine Malezya’nın Helâl Gıda olgusunu kurumsallaştırmasının da bir tesirinden söz etmek mümkün. Bu bağlamda, Malezya hükümetlerinin öncellediği, sadece ülke sınırları içerisinde kalmayıp, aynı zamanda küreselleşmesi konusunda da istikrarlı bir karar mekanizmasını işlettiği görülür. Bu anlamda, yaklaşık olarak son otuz yıldır Malezya’da uygulanan Helâl Gıda uygulamaları Birleşmiş Milletler tarafından dünya çapındaki uygulamalar arasında en iyi örnek seçilmiş ve 1997 yılında Cenova’daki toplantıda ‘Helâl’ kelimesi kullanımı kabul edilmiştir.²⁴ Bunda hiç kuşku yok ki, ülke içinde üretilen ve ithal edilen tüm ürünler üzerinde otorite makamında sadece bir tek kurumun varlığı yadsınamaz. Ayrıca, 2004 yılında dönemin Başbakanı Abdullah Badawi tarafından

²² Ali Chawk (Abdullahi Ayan), “Population Dynamics, Security and Supply of Halal Food”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), s. 2.

²³ Fischer, s. 19.

²⁴ Abdul Manaf Bohari1, Cheng Wei Hin1, Nurwahida Fuad, The competitiveness of *halal* food industry in Malaysia: A SWOT - ICT analysis, *Geografya: Malaysia Journal of Society and Space*, 9 Issue 1 (1-9), 2013, S. 1.

Malezya Uluslararası Helâl Fuarı (MIHAS) bu girişimlerden biri olarak hatırlanmaktadır.²⁵ Malezya’da bir devlet politikası olarak ele alınan Helâl Gıda olgusu sadece ‘gıda’ alanını da kapsamadığı gibi konunun uluslararası boyutta ele alınması konusunda da bir niyet ve somut adımlar atıldığı görülmektedir. Hükümet organları birbirinden bağımsız çeşitli departmanları Helâl Gıda konusunda ortak çalışmalar yapmaları konusunda teşvik etmektedir. Örneğin SIRIM, Sağlık Bakanlığı ve çeşitli İslami kurumlar arası işbirliğinin sadece gıda alanında değil, sosyal yaşamın her alanında karşılık bulacak bir işbirliği gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Bu yöndeki girişimlerin küresel bir karşılığı olması konusunda özellikle ‘İslam’ Bankacılığı örneğinden hareketle vaki olan niyet uluslararası kuruluşlarla işbirliği sayesinde Dünya Helal Gıda ve Gıda Yönetimi şeklinde kurumsallaşmanın gündeme getirilmesi taraftarıdır.²⁶

IV. Gündelik Yaşamda Helâl Gıda

Gündelik toplumsal yaşamda yeme içme edimi ve bu edimle şu veya bu şekilde bağlantılı alanları içermesi nedeniyle Helâl Gıda olgusu önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte, Malezya örneğinde görüldüğü üzere Helâl Gıda sertifikalandırması sadece gıdalarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda temizlik, sağlık, eğitim, bankacılık vb. gıda dışı alanlarda da yaygın bir karşılık bulmaktadır.²⁷ Sıradan bir bakkal dükkânından, lokantaya, beş yıldızlı otelden, dev marketlere kadar çok çeşitli mekânlarda satışa veya hizmete sunulan yiyecek ve içecekler Helâl logosu taşımak zorundadır. Paketlenmiş ürünlerde Helâl Logosu yer aldığı gibi, örneğin lokantalar gibi hizmet sektöründeki mekânlarda ‘Helâldir’ ibaresi yaygın bir şekilde yer almaktadır. Bununla birlikte, Müslüman kimliğini açıkça izhar eden Malayların veya Müslüman Hintliler ve Pakistanlıların işlettiği lokantalar ve kafelerde müşteriler böylesi ibareleri aramak zorunda hissetmemektedirler.

Öte yandan, bir başka dikkat çeken husus, özellikle Malay Müslümanları Helâl olmayan gıdaların satışının gerçekleştirildiği peronlara girişinin yasak oluşudur. Bu uygulama, Müslüman ve Müslüman olmayan ayrımının mekansal anlamda kamusal alandaki karşılığıdır. Gıda üretimi, dağıtımı vb. süreçleri çerçevesinde ortaya çıkan hukuki, toplumsal ve kültürel açılımların birbirine eklemlenmiş olarak var olduğu gözlemlenmektedir.

Kamusal alanda Malay Müslümanların Helâl olmayan gıdalara ulaşımını sağlayan bir mekanizma söz konusudur. Bu anlamda, örneğin, dev alışveriş merkezlerinde içki, domuz eti gibi ürünlerin sergilendiği ve satıldığı reyonlara

²⁵ Fischer, s. 1.

²⁶ Ahmad Sarji Abdul Hamid, (2006). “Food Security from the Islamic Perspective”, In *Food and Technological Progress: An Islamic Perspective*, (eds.) Shaikh Mohd. Saifuddeen; Shaikh Mohd. Salleh; Azrina Sobian, Selangor: MPH Group Publishing, s. 14.

²⁷ Fischer, s. 1-2.

girişleri konusunda kabul görmüş bir ‘yasak’ olduğu gibi, bu reyonlarda çalışan görevliler Müslüman olduğu aşikâr Malayların reyonlara girdiklerini fark ettiklerinde dışarı çıkmaları yolunda uyarıda bulunmaktadırlar. Bu noktada, söz konusu reyonların Malay Müslümanlara satış yapmalarının kanunen yasak olduğu konusunda bir ‘toplumsal sözleşmenin’ varlığından öte, yasalarla belirlenmiş bir durum mevcuttur.

Bu bağlamda, Malezya gündelik toplum yaşamından bir örnek vermekte yarar var. Örneğin, bir Malay Müslüman için, içeriği Helâl olan bir gıdanın, Çinli bir aşçı tarafından hazırlanması sorun teşkil edebilmektedir. Çinli aşçı, içeriği Helâl olan ürünü pişirme sürecinde, daha önce domuz eti gibi ‘haram olan’ bir ürünü pişirdiği tava veya tencereyi kullanması halinde Müslüman bireyin tüketeceği ürün Helâlligini yitirmiş olmaktadır. Bu toplumdaki bir başka örnek ise tüketim nesnesi değil, bir araç üzerinden ‘Helâl’ olgusunun ortaya konulmasıdır. İkinci el beyaz eşya satan bir dükkânda benzer tipte buzdolabı fiyatları arasında kayda değer bir farkın olması, söz konusu iki benzer buzdolabının bir önceki kullanıcılarının Müslüman ve Müslüman olmaması ile ilintilidir. Satıcı, Müslüman bir müşteriye bu ürünü satarken, bir önceki kullanıcısı Müslüman olan buzdolabını yüksek fiyattan satmaktadır. Müşterisine, diğer ürünün fiyatının düşük olmasının sebebini açıklarken, ilk kullanıcının Çinli olduğunu ve kuvvetle muhtemel buzdolabında ‘Helâl olmayan’ ürünler bulundurduğu şeklinde olmaktadır.²⁸

Başkent Kuala Lumpur’da Helâl Gıda ürünleri sunan lokantaları içeren bir rehber bulunmaktadır. “Halal Food: A Guide to Good Eating”²⁹ başlığını taşıyan bu çalışma turistlere rehber olması açısından tasarlanmıştır. Turizm sektöründe rehberlerin seküler çerçevede olduğu düşünüldüğünde, Malezya’da böylesi bir rehber olan ‘ihtiyaç’ konunun önemsendiğini ortaya koymaktadır.

V. Helâl Gıda Uygulamasındaki Karşılaşılan Güçlükler veya Zaâfiyet

Helâl Gıda konusunu akademik boyutta işleyen çeşitli eserlerde, konu genel insan sağlığı, insanın çevresine karşı yükümlülüğü vb. boyutlarda işlenerek İslam Hukuku’nda gıda tüketimi konusundaki açılımlara geniş bir yer açılmaktadır. Helâl Gıda uygulamalarının temelde gıda kontrolünü öngörmekle birlikte, yukarıda ifade edilen söylemin gerçek hayatta karşılığını bulabileceği kimi alanlarda hüküm vermekten kaçındığına tanık olunmaktadır. Söz konusu bu akademik metinlerde yeme-içme ediminin insanın yaşamında diğer etkinlikleri üzerindeki etkisi üzerinde durularak Müslümanın iyi/temiz gıda yemesi ve ‘yasaklananlardan da’ kaçınmasına atıf yapılır. Söz konusu bu metinlerde kasıt, İslam’ın genel temizlik anlayışının dışında bir vurgu dikkat çekmektedir ki, bu husus belki çok daha etkin bir şekilde ‘Helâl’ gıdaların tüketimiyle söz konusu edilebilecek mahiyet taşımaktadır. Bu

²⁸ Bir Türk öğretim görevlisinin yaşadığı tecrübeden aktarılmıştır.

²⁹ KasehDİa Publication House, Kuala Lumpur, 2003.

noktada, Malay Müslümanların mutfak kültüründe ağırlıklı olarak yer alan kızartma, yağlı ürünlerin ‘Helâl’ çerçevesinde olmakla birlikte, günün genel sağlık standartlarınca kabul edilebilirliği şüphelidir, hatta bugün Malezya toplumunda göz ardı edilemeyecek boyutlardaki obezite, yüksek tansiyon, kalp vb. rahatsızlıkları dikkate alındığı kabul edilebilirliğinden söz etmek mümkün değildir.³⁰ Bu husus, yani sağlıklı beslenme konusunda uzmanlarca giderek yoğun bir şekilde kamuoyunda tartışılmaktadır. Akademisyenlerin de Müslüman kitlelerin sadece ‘helâl’ gıdayı değil, aynı zamanda güvenli ve nitelikli gıdayı gözetmeleri konusunda vurguları dikkat çekicidir.³¹

Biraz daha açarsak, örneğin, genel temizlik kuralları çerçevesinde ele alındıkta, özellikle aralarında Müslüman kitlelerinde bulunduğu turistlerin, kamusal alanlardaki yeme-içme mekânlarındaki hijyen sorununu sıklıkla vurguladıkları dikkat çeker. Burada Malezya’da temizlik konusunda toptancı bir zaafiyetin olduğunu söylemek yerine, çeşitli coğrafyalardan gelen Müslüman bireylerin ve grupların temizlik kültürleri ile Malezya toplumu içerisinde, konumuz bağlamında Malay Müslümanlar kastedilmektedir. Genel temizlik konusundaki kültürel eğilimleri arasında bariz bir fark göze çarpmaktadır. Bu farklılaşmanın, yeme içme mekânlarının içinde bulunduğu koşullar bağlamında düşünüldüğünde gene dışarıklı kesimlerin bu mekânlara yönelik eleştirel yaklaşımları bu mekanlarda gıda tüketimleri üzerinde caydırıcı bir etki yapmaktadır. Dolayısıyla JAKIM gibi İslam hukukunu uygulama süreçlerinde önemli rol alan resmi kurumların Helâl Gıda konusundaki açıklamalarının, yaptırımlarının yukarıda özellikle akademisyen çevrelerce dile getirildiği üzere her alanı kapsayıcı olduğunu söylemek güç. Burada İslam’ın domuz eti, alkollü içecekler vb. gibi sınırlı bazı alanlardaki çok açık hükümleri dışında Müslüman kitlelerin kültürel temizlik bağlamında ayrıştıkları görülmektedir.

Sonuç Yerine

Malezya’da tüketiciye ulaşınca kadar geçen gıda üretimi süreçlerinin İslami ilkeler çerçevesinde yapılaşması devlet kurumları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kurumların başında Helâl Endüstrisi Kalkınma Ofisi’nin sorumluluğuna verilen bu yapılaşmada çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde rastlanmasi mümkün olmayan çok çeşitli ürünlerin ‘Helâl Gıda Sertifikasyonu’ yürürlüğe konmuştur.

³⁰ Norkumala Binti Awang. “Makanan Dan Pemakanan Halal: Kerangka Fahaman dan Cabaran Utama di Malaysia”, Seminar: Kemelut Pemakanan Halal: Ke Arah Penyelesaian, Institute Kefahaman Islam Malaysia (IKIM), 24-25 April 2012, Dewan Besar IKIM, Kuala Lumpur, s. 4.

³¹ Mohd. Saifuddeen bin Shaikh Mohd. Salleh. “Aspects of Food Safety: From Perspective of Islam”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur s. 7, 9.

Helâl Gıda uygulamasının tüm vecheleri ile ele alındığında önemli bir sektör olduğu görülür. Bunun en önemli nedenlerinden biri, hiç kuşku yok ki, Helâl Gıda olgusunun sadece hazır gıda ürünleriyle sınırlı olmayıp, tüm üretim süreçlerine, hazırlık ve depolama gibi ürünlerin iç ve dışsal özelliklerini de içerek boyutlara sahip olmasıdır.³²

Bu uygulama, ülkede sadece Müslümanların gıda tüketimlerini herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde gerçekleştirmelerine neden olurken, aynı zamanda sertifikalandırma süreçlerinin sadece belli bir kurum marifetiyle gerçekleştirilmesinin de faydası görülmektedir. Günümüzde örneğin İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde Helâl Gıda konusunda yaşanan ‘sertifikalandırma’ konusunda otoritenin olmaması, aksine ‘gönüllü’ birliklerin bu işi üstlenmiş olmasından doğan sıkıntılar hatırlandığında³³ Malezya örneğinin istikrarından söz edilebilir.

KAYNAKÇA

Abdul Manaf Bohari1, Cheng Wei Hin1, Nurwahida Fuad, The competitiveness of *halal* food industry in Malaysia: A SWOT - ICT analysis, *Geografia: Malaysia Journal of Society and Space*, 9 Issue 1 (1-9), 2013.

Ahmad Sarji Abdul Hamid. (2006). “Food Security from the Islamic Perspective”, In *Food and Technological Progress: An Islamic Perspective*, (eds.) Shaikh Mohd. Saifuddeen; Shaikh Mohd. Salleh; Azrina Sobian, Selangor: MPH Group Publishing.

Ali Chawk (Abdullahi Ayan), “Population Dynamics, Security and Supply of Halal Food”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), (pgs. 7).

Gaik Cheng Khoo. (2009). “Reading the films of independent filmmaker Yasmin Ahmad: Cosmopolitanism, Sufi Islam and Malay Subjectivity”, In *Race and Multiculturalism in Malaysia and Singapore*, (ed.) Danial P.S.Goh, Matilda Gabrielpillai, Philip Holden and Gaik Cheng Khoo, London: Routledge.

Halal Food: A Guide to Good Eating, KasehDġa Publication House, Kuala Lumpur, 2003.

Halal Guide Book-Guide For Food Producers, Kuala Lumpur: Halal Industry Development Corporation (HDC), 2010.

---

³² Faical Krichane, “Role of the Private Sector in Establishing Food Security in A Muslim Society”, In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), s. 23.

³³ Harvey, s. 7.

Faical Krichane, "Role of the Private Sector in Establishing Food Security in A Muslim Society", In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM).

Foong Ling Choy. (1968). *Suggested Criteria as Framework for the Selection of Guiding Educational Factors Toward National Integration and Development in the Newly Emerging Countries With Special Application to Malaysia*, PhD Dissertation, The University of Iowa.

J. M. Gullick, *Malay Society in the Late Nineteenth Century: The Beginnings of Change*, Oxford University Press, Second Impression, Singapore, 1991.

Johan Fischer. (2011). *The Halal Frontier: Muslim Consumers in a Globalized Market*, New York: Palgrave Macmillan.

Maila Stevens, (2006). Family Values and Islamic Revival: Gender, Rights and State Moral Projects in Malaysia, In *Women's Studies International Forum*, Vol. 29, Issue 4, July-August, (syf. 354-367).

Mehmet Özay. "Malezya'da Din-Devlet İlişisine Kısa Bir Bakış: Dr. Mahathir Mohamad Dönemi İslamlaştırma Politikaları ve Yansımaları", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, No. 1, Mart 2013, Karabük Üniversitesi, (syf. 106-128).

Mian N. Riaz&Muhammad M. Chaudry. (2004). *Halal Food Production*, Boca Raton: CRC Press.

Mohd Amri bin Abdullah, "Penguatkuasaan Undang-Undang: Pengalaman Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM)", *Seminar Kemelut Pemakanan Halal: Ke Arah Penyelesaian*, IKIM, 24-5 April 2012, Kuala Lumpur.

Mohd. Saifuddeen bin Shaikh Mohd. Salleh. "Aspects of Food Safety: From Perspective of Islam", In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur.

Nik Mustapha Nik Hassan. "The Concept of Food Security in Islam", In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), (syf. 1-10).

Mohamed Sadek, "Marketing Niche For Halal Food Supply: Framework for the Establishment of an International Halal Food Market", In *Seminar on Food Security From the Islamic Perspective*, 29-30 May 2001, Organized by Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM), Kuala Lumpur, (pgs. 1-21).

Noriah Ramli, "Legal&Administrative Regulations in Halal Production", In *The Essence of Halal: The Modern Compendium of Halal Volume I*, Petaling Jaya: Halal Industry Development Corporation Publication, 2011.

Norkumala Binti Awang. "Makanan Dan Pemakanan Halal: Kerangka Fahaman dan Cabaran Utama di Malaysia", Seminar: Kemelut Pemakanan Halal: Ke Arah Penyelesaian, Institute Kefahaman Islam Malaysia (IKIM), 24-25 April 2012, Dewan Besar IKIM, Kuala Lumpur, (pgs. 1-19).

Ramon Harvey. (tarihsiz). *Certification of Halal Meat in the UK*, A Project of the Azhar-Cambridge Programme 2010.

The Essence of Halal: The Modern Compendium of Halal Volume I, Petaling Jaya: Halal Industry Development Corporation Publication, 2011.